

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методики дошкільної та початкової освіти

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ СМАКІВ ДОШКІЛЬНИКІВ
ЗАСОБАМИ ПРИРОДИ

Кваліфікаційна робота (проект) на здобуття другого «магістерського»
рівня вищої освіти

Виконала: студентка

241м групи, Спеціальності

012 «Дошкільна освіта»

Освітньо-професійної (наукової)

програми 012 «Дошкільна освіта»

Вікторія НОВІКОВА

Керівник: Семашкіна Г.М., кандидатка

біологічних наук, доцентка

Рецензент: Сидорович М.М., докторка

педагогічних наук, професорка

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади формування естетичних смаків дошкільників засобами природи	
1.1. Сутність поняття «естетичне ставлення до природи» у дітей дошкільного віку	6
1.2. Загальні положення виховання ціннісного ставлення до природи дошкільників засобами мистецтва	11
1.3. Єдність естетичного та екологічного виховання у системі дошкільної освіти	14
РОЗДІЛ 2. Експериментальна перевірка ефективності формування естетичних смаків засобами природи	
2.1. Умови виховання у дошкільників позитивного ставлення до природного довкілля	19
2.2. Засоби розвитку естетичного смаку дошкільників	22
2.3. Аналіз результатів ефективності використання засобів формування естетичних смаків дітей дошкільного віку	28
ВИСНОВКИ	31
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	33
ДОДАТКИ	37

ВСТУП

Актуальність теми полягає в прагненні досягти нових світоглядних орієнтирів та вирішенні соціальних завдань, які є актуальними в розвитку сучасної дитини, її ставлення до навколишнього.

У «Концепції екологічної освіти України серед завдань дошкільного виховання визначено формування основ екологічної культури, морально-ціннісної орієнтації особистості. Відомо, що цінності є необхідною передумовою розуміння сутності природи, переосмислення власної поведінки в межах гуманістично-спрямованих орієнтирів до природи» [25]. Тому, основним предметом екологічного виховання дошкільників є формування суб'єктивного відображення універсальної цінності природи.

Провідними концептами екологічного виховання є особистісно-орієнтований підхід, гуманістичний підхід, які спрямовані на розкриття внутрішнього світу дитини.

Питаннями екологічного виховання займалися науковці Г.Пустовіт, Т.Тарасенко. Зокрема екологічною освітою дошкільників Г.Беленька, О.Богініч, Н.Гавриш, Н.Лисенко, Л.Мойсеєв, В.Онопрієнко та ін..

«Аналізуючи стан екологічного виховання у дошкільному закладі, дослідники визначають спрямованість на інтелектуальний розвиток і меншою мірою емоційно-чуттєвої сфери особистості. Водночас дотримання єдності впливу на інтелектуальну, емоційно-чуттєву, діяльнісну сфери особистості має принципово важливе значення і визначає ефективність екологічного виховання» [26]. «Сьогодні заслуговують на увагу праці О. Водовозової, Л. Шлегер, Є. Тихеєвої, Н. Яришевої, де значна увага приділяється глибокому ознайомленню дошкільників із рослинним і тваринним світом рідного краю» [26].

«Дошкільний вік сприятливий для екологічного виховання, адже саме у цей період закладаються основи культури спілкування і поведінки дітей у природі. У дітей дошкільного віку починають формуватися основи наочно-

дійового та наочно-образного типів мислення, вони здатні розуміти й усвідомлювати зв'язки навколишнього світу. Емоційна чутливість, сприятлива для розвитку моральних почуттів (О.Запорожець), новоутворення у вигляді усвідомлюваних мотивів, здатних підкоряти безпосередні потяги (О.Леонт'єв), поява етичних інстанцій (Л.Виготський, Д.Ельконін) роблять дошкільний вік сенситивним для розвитку основ особистості»[5, с.30].

Об'єкт дослідження – екологічне виховання дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження – технологія формування естетичних смаків до природи у дітей дошкільного віку.

Мета дослідження – науково обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити педагогічні умови формування естетичних смаків дошкільників засобами природи.

Гіпотезою передбачено розвиток емоційно-ціннісного ставлення дошкільників до природи забезпечується через створення відповідних педагогічних умов: мотивованості дитини на спілкування з природою; активізацію діяльній сфери дошкільника; пошукову активність (дитяче експериментування).

Завдання дослідження:

1. Обґрунтувати основні дефініції проблеми дослідження.
2. Проаналізувати принципи формування естетичних смаків дошкільників засобами природи.
3. Визначити педагогічно доцільні умови формування естетичних смаків дітей старшого дошкільного віку.

В роботі використано методи дослідження: теоретичні – аналіз, узагальнення, порівняльний аналіз; діагностичні методи (спостереження).

Наукова новизна полягає в аналізі основного поняття дослідження «формування естетичних смаків дошкільників засобами природи», виокремленні педагогічно-доцільних засобів природи.

Практичне значення: матеріали роботи можуть бути в нагоді студентами при опануванні практичних завдань екологічного характеру на семінарських заняттях.

База дослідження: Херсонський ясла-садок № 30 комбінованого типу Херсонської міської ради.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (36 прим.), додатків. Загальний обсяг роботи - 41 сторінка.

РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади формування естетичних смаків дошкільників засобами природи

1.1. Сутність поняття «естетичне ставлення до природи» у дітей дошкільного віку

Сучасна екологічна освіта докiлля реалiзує природоцентрискiй принцип виховання. Заклади дошкiльної освiти мають на метi обернути екологічне виховання на якiсно нове коло. «Природа – це невичерпне джерело, з якого дiти можуть черпати предмети для спостереження, iгор, роботи. Процес становлення та розвитку людських потреб i ставлень обумовлений емоцiйними переживаннями, що базується на наявному фондi потреб, мотивiв i цiннiсного ставлення»[14, с.22].

Особливiстю дiтей дошкiльного віку є високий рiвень їх емоцiйного сприйняття навколишнього свiту, зокрема природи. «Досвiд емоцiйно-цiннiсного ставлення включає емоцiйні переживання, що відповідають потребам i системi цiнностей певного суспiльства, i відрiзняються якiсними характеристиками, динамiчнiстю й об'єктами, на якi спрямовані» [8]. «Психологи зазначають, що у процесi виховання ставлення до навколишньої дiйсностi мають значення як позитивні, так i негативні емоцiї. Проте саме позитивні емоцiї, що базуються на задоволеннi, є психологічним механiзмом формування активної соцiальної позицiї особистостi (Б. Бiтiнас)» [27]. Однак, тiльки емоцiйне наповнення почуттiв не регламентує цiннiсного ставлення до будь-якого явища.

Таким чином емоцiї вiдiграють провiдну роль у розвитковi дитини, а ставлення до особистостi «характеризують ступiнь інтересу, силу емоцiй, бажань, виявляються у поведiнцi, дiях i переживаннях суб'єктiв, виступають рушiйною силою дiяльностi особистостi у докiллі» [21]. У той же час «процес виховання емоцiйно-цiннiсного ставлення до природи (як складової екологічної культури особистостi) складний i пов'язаний iз формуванням ряду структурних компонентiв особистостi: потреб, що обумовлені

функціями природного довкілля; емоційної готовності до усвідомлення цінностей природи; мотивів взаємодії з природою на основі усвідомлення цінностей природи; особистого досвіду емоційно-ціннісного ставлення до природи» [21].

Як відомо природа оказує позитивний вплив на розвиток дитини. Науковці постійно досліджують як педагогічні, так і психологічні особливості екологічного виховання дітей дошкільного. Зміна соціальних, екологічних умов вимагає постійного переосмислення, порою ускладнення створення умов для реалізації неперервної екологічної освіти.

«Протягом ХІХ – початку ХХ століття Є.Водовозова, Є.Тихеева, О.Симонович, С.Русова та інші, активно розробляючи теорію й практику дошкільного виховання, систематично звертались до природи як засобу гармонізації внутрішнього світу дитини, її відносин із довкіллям»[4, с.18].

В той же час «використання природи Є.Тихеева не обмежує розумовим та естетичним розвитком дитини. Вона робить спробу обґрунтувати використання природи в естетичному розвитку дитини. Спостерігаючи за життям рослин і тварин, існуючи з ними й обслуговуючи їх, дитина звертається до джерела, яке живить не тільки зовнішні відчуття і розум, але й робить добродійний вплив на розвиток високих почуттів» [13]. «Науковець підкреслює «значення радості, яке викликає в дітей спілкування з природою - відчуття, яке обумовлює розквіт усіх найкращих сторін дитячої душі». Слід відзначити, що вона права, вказуючи на враження дітей про природу як на джерело дитячої радості, значення якої незаперечне»[13, с.32].

Важливим залишається аксіологічна проблема. «Проблема цінностей – це проблема цілісного ставлення людини до світу і до природи зокрема, а також до самої себе, проблема універсальності людського буття. Цінності сприяють перетворенню соціальних норм і ідеалів у особистісні принципи життєдіяльності» [14]. Дослідження провідних науковців сучасності засвідчують, що «ефективними формами та методами ознайомлення з

природою є ті, що забезпечують чуттєве сприймання, наочно знайомлять дітей з живою природою, дають чіткі уявлення про навколишній світ» [17].

Вчені приділяють значну увагу до розвитку емоційно-ціннісної сфери особистості дошкільника. Дошкільний вік вкрай сприятливий для впливів екологічного характеру. Доречі в цей період закладаються основи як культури спілкування, так і поведінки, зокрема поведінки в природі. «Особливої уваги потребують діти старшого дошкільного віку, оскільки у них починають формуватися основи наочно-дійового та наочно-образного типів мислення. Старші дошкільники здатні розуміти й усвідомлювати зв'язки в навколишньому світі, вони мають об'єктивні можливості для самостійного спілкування з природою» [28].

«Тільки природа у її різноманітті й постійному розвитку спроможна забезпечити дитині задоволення потреби у враженнях. Адже на відміну від органічних потреб, потребу у враженнях не можливо задовольнити. Чим більше дитина отримує цікавих вражень, тим більше розвивається потреба в їх отриманні. Якщо потреба ця не задовольняється, у дитини виникає так званий сенсорний голод. Це можна спостерігати у дітей, які тривалий час перебували в одному приміщенні» [22; 23].

Важливим підґрунтям формування емоційно-ціннісного ставлення до природи є розвиток мислення малюків, зокрема і екологічного. «На основі екологічного мислення і свідомості формується екологічна культура, яка передбачає глибокі знання про навколишнє середовище, екологічний стиль мислення і відповідальне ставлення до природи, вміння вирішувати екологічні проблеми, безпосередню участь у природоохоронній діяльності. Вона виступає регулятором екологічної діяльності, оскільки специфіка її функціонування зумовлюється спрямуванням на гармонізацію соціоприродних відносин, включає в себе певний зріз суспільно виробленого способу самореалізації людини в природі, культурні традиції, життєвий досвід, моральні почуття, моральну оцінку ставлення до природи [29].

Таким чином, «...інтелектуальні почуття є емоційним відгуком на ставлення особистості дитини до пізнавальної діяльності в широкому її розумінні, виявляються в допитливості, відчутті нового, здивуванні, упевненості або сумнівах, в пізнавальних інтересах, любові до знань, навчальних уподобаннях» [28].

Цікавим для нашого дослідження є питання формування пізнавальних інтересів, пізнавальних почуттів, які напряму залежать від умов життєдіяльності, зокрема навчання, виховання. До таких почуттів слід віднести допитливість, зацікавленість, інтерес, захоплення тощо

«Механізмом пізнавальних почуттів є природжений орієнтувальний рефлекс, але його зміст цілком залежить від навчання, виховання, оточуючого природничого довкілля. Ще до того, як людина навчиться щонебудь виготовляти або робити, вона вже спроможна сильно відчувати природу, сильно переживати наплив свідомо-несвідомих відчуттів у процесі бачення її краси й величі. Звідси випливає особлива, випереджаюча роль емоційного сприймання для розвитку естетичних почуттів» [23].

Як бачимо, важливо в організації екологічного виховання дошкільників враховувати неоцінене значення природного довкілля, його вплив на емоційно-ціннісну сферу дитини.

Звернемо увагу на визначення критеріїв емоційно-ціннісного ставлення до природи, «зокрема особливості сприйняття природи, характер емоційної реакції на красу природи, характер мотивів ставлення до природи та її охорони, характер оцінки власного ставлення й ставлення інших до природних об'єктів» [19].

Концептуальною основою екологічного виховання є реалізація компетентнісного і особистісно-орієнтованого підходів.

У наукових доробках Г.Беленької, Т.Науменко, О.Половини стверджується, що «еколого-природнича компетентність дошкільника – складник його життєвої компетентності – становить конкретні знання про

природу, позитивне емоційно-ціннісне ставлення до її компонентів, обізнаність із правилами природокористування та їх дотримання, іншими словами, включає три компоненти: інтелектуальний (когнітивний), емоційно-ціннісний та діяльнісно-практичний» [2, с. 11].

У практиці реалізації концепту екологічного виховання дітей дошкільного виокремлено поняття «природничо-екологічна компетентність дошкільника», що «тракується як складник їх життєвої компетентності, і становить конкретні знання про природу, позитивне емоційно-ціннісне ставлення до її компонентів, обізнаність із правилами природокористування та їх дотримання та включає три компоненти: когнітивний, емоційно-ціннісний та діяльнісний» [30].

Обов'язковим компонентом формування природничо-екологічної компетентності є сформованість знанневої сфери дитини. Зокрема екологічні знання сприяють свідомому ставленню до довкілля.

«Особистісно зорієнтоване виховання, вказує І.Бех, передбачає мету формування і розвитку у дитини особистісних цінностей, які за своїми сутнісними показниками здатні виконувати функцію вищого критерію для орієнтації індивіда в світі й опори для особистісного самовизначення. На відміну від традиційних методів особистісно зорієнтовані виховні технології максимально створюють можливість для життєвого самовизначення вихованців і представляють собою одночасне розгортання процесів виховування (дій педагога) і самовиховання (дій вихованця), які відповідно розв'язують педагогічні та виховні (на особистісний смисл) задачі» [1].

Особистісно зорієнтований підхід у вихованні, як відомо, означає опору на особистісні якості. Данному підходу характерне такий спосіб організації виховного процесу, коли забезпечується розвивальне середовище задля розвитку здібностей, суб'єктного досвіду дитини. Таким чином, мета передбачає створення відповідних умов для розвитку суб'єктності дитини.

1.2. Загальні положення виховання ціннісного ставлення до природи дошкільників засобами мистецтва

«Сучасні актуальні проблеми взаємостосунків суспільства і природи висувають невідкладні завдання і одне з них - виховання молодого покоління, здатного гармонійно співіснувати з природою, раціонально використовувати і відтворювати її багатства, психологічно готового оберігати природу. Це вимагає переорієнтування екологічного виховання на можливість здійснювати випереджувальну підготовку людини до переходу на стратегію сталого розвитку. Сталий розвиток є новим принципом людського спільного життя: майбутні покоління повинні мати ті ж самі ресурсні можливості, що мають і нині існуючі. Отже, суспільство висуває потребу у компетентній особистості, яка на основі самостійного критичного мислення і відповідальності буде готовою і здатною не лише визначати екологічні проблеми, знаходити раціональні шляхи вирішення їх, а й попереджати виникнення останніх» [32].

Як уже наголошувалося, акцент робиться на компетентнісному підході до виховання дітей і молоді. На його основі робиться висновок: «завдання природничого змісту необхідно вирішувати в єдності з вихованням у дітей почуття патріота і громадянина; активно розробляються системи дошкільних знань про захисні пристосування тварин; вивчаються можливості засвоєння дітьми знань про сезонні зміни в житті рослин; виділяються основні напрями систематизації знань про живу природу тощо [28].

«Мета виховання ціннісного ставлення до природи полягає в формуванні системи наукових знань, поглядів, переконань, які закладають основи відповідального та дійового ставлення до навколишнього природного середовища. Зміст навчально-виховної роботи в цьому напрямі полягає в розкритті перед дітьми багатогранної цінності природи» [18, с.173].

«Основні завдання виховання ціннісного ставлення до природи можна сформулювати таким чином:

- формувати елементи наукових знань про основні екологічні фактори в розвитку живої природи та очевидні взаємозв'язки і залежності;
- виховувати у дітей діяльну любов до природи, вміння піклуватися про рослини і тварини, нетерпимість до безглузлого псування рослин, знищення тварин;
- пізнання дошкільниками взаємозв'язків у природі;
- розвивати вміння класифікувати живу природу на основі безпосереднього сприймання та аналізу зовнішніх ознак, способів взаємодії із середовищем та живлення;
- стимулювати допитливість та інтерес до пізнання природи описами її об'єктів та явищ;
- активізувати знання і практичний досвід дітей у різних видах діяльності в природі;
- показати дошкільнятам живі барометри природи -- пристосування рослин і тварин до них у неживій природі;
- ознайомити дітей з перлинами народної мудрості про дбайливе ставлення до природи;
- вчити культурно поводитись на природі»[9, с.12-14].

«При здійсненні екологічної освіти педагог-дошкільник повинен використовувати найрізноманітніші методи. Саме в дошкільному віці поліметодична варіативність сприяє глибшому засвоєнню матеріалу»[17, с.205-211].

«Найбільшого поширення в практичній роботі набули такі методи, як спостереження (епізодичні, короткотривалі, довготривалі); демонстрація картин, ілюстрацій, фотографій; дослідницько-пошукова робота; праця на природі, ігри (ігри-медитації, ігри-подорожі, ігри-драматизації, дидактичні); емпатія; бесіда (вступна, супроводжуюча та заключна); словесно-логічні завдання; проблемні ситуації» [24, с.20-21].

Цікавими формами роботи для дошкільників можуть бути: «заняття-вистави «Цілюще зілля», «Дідусь Лісовичок», акторами в яких виступають

діти; прогулянки; екскурсії на природу, в музей, на поле, в ліс, на ферму; робота дитячих організацій, гуртків, студій «Зелена аптека», «Природа і фантазія», «Голубий патруль», «Зелений патруль», «Юні друзі природи»; перегляд кінофільмів, діафільмів, діапозитивів на природничу тематику; збирання лікарських рослин, приготування квіткових чаїв та фітококтейлів; комп'ютерні ігри та використання спеціальних комп'ютерних програм екологічного спрямування; створення навчальних екологічних стежин, які можуть розпочинатися з групової кімнати і закінчуватися далеко в парку, в лісі, в полі; організація експериментальної роботи на городах, проведення елементарних дослідів з рослинами та тваринами; вивчення казок, легенд, загадок, народних прикмет, обрядів та свят; використання художньої літератури» [9; 10; 11; 12; 13].

«Звичайно, виховання ціннісного ставлення до природи дошкільників повинні здійснюватися постійно та систематично. Вона не обов'язково має бути «заангажована» в якусь форму роботи, якість заняття. Але саме заняття таїть у собі надзвичайно великі можливості. В практичній діяльності вихователі найчастіше проводять такі заняття: милування природою, мандрівки; показові, комплексні, інтегровані, сюжетно-рольові, тематичні, дидактичні ігри тощо»[21, с.138-147].

«Вирішити складні завдання екологічної освіти без сім'ї неможливо. Сім'я є тим ланцюжком, який з'єднує здобуті дитиною у садку початкові уявлення про світ природи з її практичним досвідом у повсякденному житті, розширює, поглиблює педагогічний вплив на особистість дошкільника»[19, с. 45-51]. «Ефективними формами роботи з батьками є бесіди за «круглим столом», проблемні семінари. Останнім часом набули поширення екологічні сімейні уроки»[8 с.20].

«Отже, основи екологічного виховання особливо інтенсивно формуються у процесі трудової діяльності»[11, с.14-15].

Спираючись на вище зазначене, можна констатувати, що «праця дошкільника стає екологічно спрямованою (екологізованою), тобто має

екологічну сутність, яка виявляється не лише у майстерності педагога, його винахідливості, вмінні запроваджувати нові форми подачі дітям необхідного матеріалу зі світу природи, а й у творчому осмисленні трудових завдань, реалізації творчої уяви дітей на практиці у конкретні результати» [33].

«Екологізація праці можлива лише в тому випадку, коли дитина активно самостійно працює чи взаємодіє з дорослими під час посадки городу, саду, квітника, збирання врожаю тощо» [20, с.89-101].

Оскільки дошкільний вік – «це період початкового становлення особистості, впродовж якого відбувається колосальне збагачення і впорядкування її чуттєвого досвіду, оволодіння нею специфічно людськими формами сприймання і мислення, то стає очевидним той факт, що рівень готовності дошкільнят до екологічної освіти і виховання у школі визначається саме системою виховання і навчання дитини у дитячому садку, тобто в період дошкільного дитинства» [19].

«Метою екологічної освіти і виховання є формування системи наукових знань, поглядів, переконань, які закладають основи відповідального та дійового ставлення особистості до навколишнього середовища. У зв'язку з цим зміст навчально-виховної роботи вихователя полягає у розкритті багатогранної цінності природи: естетичної, гігієнічної, рекреаційної, практичної» [12, с.16-17].

Таким чином екологічне виховання, формування відповідних компетентностей дітей дошкільного віку залежить від конкретних умов, які сприяють розвитку особистості. Важливим для педагогів дошкільної освіти створити навчально-розвивальне середовище, де поступово буде розкриватися суб'єктний потенціал кожного вихованця. Екологізація данного процесу є невідомою самотиною загальної програми розвитку екологічної культури дитини.

1.3. Єдність естетичного та екологічного виховання у системі дошкільної освіти

Рівень готовності дошкільників до екологічної освіти, входження до системи нормативного виховання визначається періодом перебування дитини в дитячому садку. «Естетичне пізнання природи об'єднує різні шляхи пізнавального процесу: наукове осягнення відбувається через пошуки сутності природних явищ раціональними способами; при почуттєвому пізнанні світу виявляється освоєння її сутності шляхом естетично-емоційного сприйняття та естетичної оцінки» [15, с. 92].

«Завдання екологічного і естетичного виховання дітей дошкільного віку перетинаються у необхідності формування естетичного ставлення до дійсності, уявлень і суджень, спрямованих на позитивне сприйняття навколишнього світу, екологічної свідомості, що передбачає естетичне бачення світу; в освоєнні дітьми естетичної діяльності в процесі контакту з природними явищами; розвитку загальних і спеціальних творчих здібностей дітей» [2]. Отже, мета екологічного і естетичного виховання поєднуються основною ідеєю – формування почуттів прекрасного, використовуючи засоби духовних цінностей, любові до природи.

У сучасному закладі дошкільної освіти засобами «виховання дітей можуть стати естетика побуту, у тому числі красиво оформлений куточок природи, твори мистецтва, ділянка дошкільного закладу, спеціальне навчання дітей з метою формування уявлень про прекрасне, навичок художньо-творчої діяльності, розвитку естетичних оцінок, почуттів і смаків (заняття, художньо-дидактичні ігри, свята, розваги, екскурсії, прогулянки, слухання музики, перегляди кіно і телепередач, вистав тощо)» [24].

«Методи виховання емоційно-ціннісних орієнтацій дуже різноманітні і залежать від багатьох умов: обсягу і якості екологічної інформації, форм організації та видів діяльності, віку дитини. Педагогічна теорія і практика визначає ряд найбільш ефективних методів, що сприяють формуванню у дітей позитивних почуттів, відносин, суджень, оцінок, практичних дій: метод переконання, метод привчання, вправляння у практичних діях, призначених для перетворення навколишнього середовища і вироблення навичок культури

поведінки в природі; метод проблемних ситуацій, що спонукають до творчих і практичних дій; метод спонукання до співпереживання, емоційно-позитивної чутливості до прекрасного і негативне ставлення до невірної поведінки у навколишньому світі» [18; 21].

Видатний педагог сучасності «В.Сухомлинський радив використовувати природу для виховання у дітей «поваги до всього живого, з якої починається повага до людини, інтерес до її життя, гуманізм»[16, с. 122]. У дисертаційному дослідженні багатьох науковців відображено думку, що «естетична установка домінує в дитячій душі – ставлення дитини до світу має переважно естетичний характер. Пояснюється це тим, що провідною діяльністю дошкільника є гра, а психологія гри ідентична психології естетичного життя» [22].

«Цілеспрямований педагогічний вплив на розвиток дитини вимагає постійного спілкування її з природою. Однак слід навчити бачити природу, адже дивитися – ще не означає помічати, оскільки сприймання передбачає також обробку інформації мозком. Тому необхідно не тільки показати, а й описати словами, пояснити, розповісти» [2, с. 32].

«М.Лучич радить розмістити у дошкільному закладі чи вдома живі рослини, які б дитина доглядала, спостерігала за ними, милувалася і раділа змінам у рослинному житті. Міських дітей потрібно вчити бачити дерева, квіти, чагарники у парках, скверах – помічати особливості і відтінки пелюсток, листя, спостерігати, як набрякають і розпускаються бруньки чи починають жовтіти листочки, як зацвітають квіти і дозріває насіння» [3, с.42].

Емоційний стан завжди сприяв адекватному сприйняттю позитивних образів навколишнього середовища. Наприклад, своєрідне спілкування з природою допомагає малюкам поринути в світ прекрасного, побачити особливості живої і неживої природи. Таким чином створюються сприятливі можливості для виконання відповідних завдань, міні проектів не тільки естетичного змісту, але й екологічного наповнення.

«Емоційна оцінка природних об'єктів і явищ у дітей дошкільного віку формується через посередника, тобто вихователя. Велику роль у вихованні дітей дошкільного віку засобами природи відіграє здатність педагогів розуміти та втілювати у життя завдання екологічного виховання – послідовно, систематично, цілеспрямовано розвивати й удосконалювати смаки, естетичне сприйняття, почуття, культуру незалежно від «корисності» чи «некорисності» об'єкта» [20].

Ми погоджуємося з думкою Н. Яришева який вважає за необхідне в естетичному забарвленні екологічного виховання організацію «спостереження, у процесі якого в дитини задіяні усі аналізатори:

- зоровий (дитина бачить розміри, форми, пропорції, колір досліджуваного об'єкта);
- слуховий (дитина чує все, що мило для її слуху – шум вітру, плескіт води в річці, стукіт крапель дощу, шелест листя, спів пташечки);
- смаковий (може тонко розрізнити солодкий смак малини, солоний смак морської води, смак джерельної води та смак свіжого хліба);
- тактильний (відчуваючи предмети природи на дотик, дитина відчуває всі шорсткості кори дерев, гладкість морських камінців, м'якість пухнастої бабусиної шалі, прохолоду металу);
- нюховий (вдихаючи аромати природи, дитина відрізняє і запам'ятовує ті, що хвилюють її уяву (запах м'яти, бузку, запах цвітіння липи, запах травички, нагрітої від сонця тощо)» [24, с.88].

«Організовуючи діяльність дитини у природі, слід спиратися на відповідні потреби дитини, спонукаючи до правильної мотивації і ставлячи за мету виховання емоційно позитивного ставлення до усіх об'єктів та явищ. Завдання педагога полягає у тому, щоб спрямувати зацікавленість дитини у потрібне русло, збагачувати естетичний, емоційний світ дитини, розвиваючи спостережливість, допитливість, любов до прекрасного»[1, с. 132].

Отже, важливим шляхом екологічного виховання є цілеспрямоване, чітко організоване, системне сприйняття природи. На думку багатьох вчених,

педагогів практиків екологічне виховання набуває естетичного забарвлення за умов створення спеціальних умов для сприйняття природи, естетичного смаку, відчуття відповідальності, формування ціннісних орієнтацій тощо. В такій спосіб у дітей актуалізуються такі новоутворення в особистісному розвитку як то екологічна та естетична свідомість, естетична поведінка тощо.

РОЗДІЛ 2. Експериментальна перевірка ефективності естетичного виховання дошкільників засобами природи

2.1 Умови виховання у дошкільників позитивного ставлення до природного довкілля

Узагальнення змісту означеної проблеми, аналіз відповідної літератури дозволяє констатувати, що поняття «педагогічні умови» має низку визначень. Однак можна стверджувати, що «педагогічні умови є цілеспрямовано створеним середовищем, у якому тісно взаємодіють психологічні й педагогічні чинники (система відносин, дидактичні засоби тощо), що дозволяють педагогові ефективно здійснювати освітню роботу» [34].

Розробники проекту «Мій дім природа» у рамках роботи обґрунтували низку умов, які «сприяють формуванню природодоцільної поведінки в дітей 6-го року життя є:

- 1) формування у дітей системних знань про природні об'єкти і явища та виховання емоційно-ціннісного ставлення до них;
- 2) систематичне використання наявного в закладі дошкільної освіти екологічно розвивального предметно-просторового середовища;
- 3) залучення дошкільників до посиленої природоохоронної діяльності;
- 4) організація екологічно спрямованої співпраці педагогів із сім'ями вихованців» [34].

У дослідженні нами зроблено припущення: розвиток емоційно-ціннісного ставлення дошкільників до природи забезпечується через створення відповідних педагогічних умов: мотивованості дитини на спілкування з природою; активізацію діяльній сфері дошкільника; пошукову активність (дитяче експериментування).

Обґрунтуємо кожну. Вмотивованість дитини на спілкування з природою – умова, яка є підґрунтям всієї майбутньої діяльності малюків у природі. Аргументом вибору такої умови є те, що сучасні діти майже

пасивні у своїх діях, частіше їх можна застати у гаджетах, під час переглідів мультиків тощо. Таке поводження не дає дитині розвиватися, спілкування с природою обмежено, у дитини не проявляється бажання спостерігати, дивуватися красою природи тощо. Таким чином данна умова особливо потрібна в реалізації екологічного виховання та формуванні естетичних смаків засобами природи.

За віковими особливостями діти старшого дошкільного віку глибше сприймають твори мистецтва, розвиваються творчі здібності. Важливе значення в естетичному розвитку має формування уяви, яка забезпечує проявам естетичних переживань, творчої діяльності дошкільників. В дошкільному віці починає формуватися естетичний смак, як поняття «естетичний смак» розкриває сутність сприймання високохудожнього і бридкого. Досвід дошкільників не дозволяє робити це правильно, але часто на інтуїтивному рівні діти виражають своє відношення до відповідної ситуації сприйняття будь-чого. «Індивідуальний естетичний смак являє собою естетичну установку, що формується в естетичному досвіді людини. Естетичний смак особи може бути добрим і поганим; розвинутим і нерозвинутим; широким і вузьким. Це багато у чому залежить від того, наскільки велика область естетичних цінностей, що доступні смаковій оцінці» [35].

«Процес виховання буде успішним, якщо пильна увага буде приділятися розвитку емоційно-чуттєвої сфери, прищеплення розуміння краси природи, людських взаємин, формування здатність до відчуття гармонії в духовних і матеріальних явищах. Формуючись на основі суспільно-історичного досвіду, смак завжди є неповторно індивідуальним за формою, поєднує раціональне і чуттєве» [35].

Звертаючи увагу на вік старших дошкільників, за результатами спостереження за дітьми на прогулянці, під час художньо-естетичної діяльності, можна стверджувати, що смакові якості у дітей практично не розвинені. Причиною може бути незначний досвід бачення високохудожніх

творів, однак, на нашу думку, спілкування з природою дає той бажаний мий результат, коли діти сприймають красу природи і формують еталон краси, вдосконаленості.

Наступною умовою є активізація пізнавальної діяльності. Пізнавальну діяльність, як і ігрову, можна вважати провідною у дошкільному віці. Дитина завжди мотивована діяти. Завдання дорослих допомогти дитині обрати відповідну за її інтересами діяльність. Для нашого дослідження цікавим є припущення, що пізнавальна діяльність, поєднана з дитячим експериментуванням, виказує високі показники результативності, зокрема сформованості естетичних смаків у спілкуванні з природою.

Таким чином у закладах дошкільної освіти мають бути створені відповідні умови для розвитку пізнавально-розвивальної діяльності дошкільників.

Дитяче експериментування тісно пов'язане з пошуковою активністю. Організація діяльності в групі має бути завжди спрямована на вирішення проблем, у нашому випадку еколого-естетичного характеру. Формування естетичного смаку дітей дошкільного віку може значно покращитися за рахунок постійної зміни творчих завдань, міні проектів, екскурсій, віртуальних відвідувань музеїв тощо.

Для перевірки правильності обраних нами педагогічних умов було організовано та проведено спостереження. Даний метод був педагогічно доцільний, тому що в умовах короткотривалої практики, яка проходила в Херсонському ясла-садку № 30 комбінованого типу Херсонської міської ради, неможливо зробити конкретно обґрунтовані результати розвитку естетичного смаку засобами природи. Однак було організовано проведення занять, присутність на прогулянках тощо. Вибіркою охоплено 44 дітей старшого дошкільного віку. Дітей було об'єднано у 2 групи по 22 чоловіки.

У дослідженні ми спиралися на те, що «результатом сформованості екологічного виховання дітей дошкільного віку є якість особистості і показник вихованості, що забезпечує певний рівень знань, умінь і навичок

формування, екологічного виховання і характеризується високим рівнем поведінки дітей стосовно ставлення до природного довкілля» [33].

Проаналізувавши результати попереднього спостереження нами визнано рівні розвиненості естетичного смаку дітей як першої, так і другої групи. Результати узагальнено у таблиці (Див. Додаток А, Додаток Б).

2.2. Засоби розвитку естетичного смаку старших дошкільників

Проблема розвитку естетичного смаку підіймалася у рамках екологічного виховання вченими Л. Одерій, А. Родзимаха. У своїх дослідженнях вони розкривають сутність естетичного впливу на розвиток особистості. Для нас цікаво було з'ясувати, які засоби впливають на розвиток естетичних смаків старших дошкільників.

Метою екологічного виховання дітей перед шкільного віку є всебічний розвиток особистості. Відчуття прекрасного, розуміння краси слова, здивування побаченому в природі все це формується починаючи з дошкільця. Діти активно цікавляться у вихователя про природу, із задоволення малюють квіти, дерева, тварин, слухають розповіді, цікавляться природними явищами. Різноманітні творчі заняття з естетичного розвитку впливають на розвиток мислення і уяви, наполегливості, організованості, відповідальності, толерантності, дисциплінованості.

Експерсії в природу є потужним засобом формування естетичних смаків дошкільнят. Під час організації спостережень діти задіяні в активну пошукову діяльність, емоційно насичену, забарвлену почуттями. Експерсії надають підстави організовувати вихователю комунікаційну діяльність. Діти розповідають про враження від побаченого. Також розвивається допитливість малюків: завжди під час прогулянок виникає багато запитань (сому небо голубе, як птахі співають? чому трава м'яка, чому дерева ширять тощо). Після або під час прогулянок вихователі можуть організувати драматизацію побаченої ситуації. Це закріплює позитивні емоції від побаченого, того, що залишило враження у дітей.

Набуває свого розвитку застосування в практиці виховної роботи такої форми організації як ранкові зустрічі, це заздалегідь запланована, структурована на початку дня коротка (до 20 і менше хвилин) зустріч всієї групи дітей з вихователем, сидячи або стоячи у колі, яка дає змогу кожній дитині опанувати різноманітні соціальні, моральні, комунікативні, навчальні навички. Мета ранкових зустрічей – зацікавити дошкільнят та підготувати їх до робочого дня.

У той же час ранкові зустрічі відбивають враження про побачене під час дороги до садочку: як встає сонечко, як просипаються квіти, які тварини зустрічаються по дорозі, як поводяться птахи.

Дітей надихають малюнки, які вони бачать на занятті, позитивні враження мають створити підґрунття для подальшої роботи в групі.

Рисунок 2.1. Картинки для початку ранкової зустрічі

Така форма організації діяльності дошкільнят достатньо багата за своїм наповненням. Наприклад, «працівники дитячого садка можуть вести «Щоденник природи», за матеріалами якого можна простежити, як

змінюється територія дитячого садка на протязі року, коли було висіяне те чи інше насіння, як воно проростало, цвіло тощо. Тут же записуються розповіді дітей, коротенькі художні твори природничого змісту»[7, с.29].

Рисунок 2.2. Приклад природного щоденника для дітей старшої групи

На ранкових зустрічах часто використовуються казки природного змісту. Діти можуть самі придумувати фантастичні розповіді про природу, розказувати казки природоохоронного змісту, виконувати прийоми драматизації тощо.

Не так часто, але вихователі на заняттях проводять проектну діяльність. Метод проектів дозволяє формувати у дітей пізнавальну активність, спосіб організації поетапної практичної діяльності на основі взаємодії педагога з дітьми задля досягнення мети, визначеної проблемою відповідного проекту. Видатний український педагог Григорій Ващенко визначив метод проектів як такий, що забезпечує «приспособлення змісту та методів освітньої роботи до особливостей дитячої природи» [36].

Виконання міні проектів на природничу тематику дозволяє розвинути у дітей старшого дошкільного віку почуттів любові до природи, розвивати естетичні смаки, регулювати емоційну забарвленість в різних ситуаціях, формувати навички соціалізації, формувати моральні якості, цінності.

Цінністю проектної діяльності полягає в тому, що діти у діяльності вдало поєднують основи розвитку рефлексії, моделювання, спостереження експериментування, гри, спілкування.

«Дитяча проектна діяльність має свої вікові розмежування. До п'яти років проектну діяльність дитини розглядають на наслідувально-виконавському рівні. Відсутність необхідного життєвого досвіду не дає дитині змогу повною мірою проявляти самостійність у виборі проблеми та способів її розв'язання. Тому активна роль відведена дорослому» [36].

«До кінця п'ятого року життя діти отримують певний соціальний досвід, що дає їм змогу перейти на новий, розвивальний рівень проектування, що і є вже справжньою проектною діяльністю дитини. У цьому віці продовжує розвиватися самостійність. Діти можуть виокремлювати (приймати) проблему, уточнювати мету, спроможні обрати необхідні ресурси для досягнення запланованого результату. Тому вихователь не так генерує свої ідеї, як долучається до реалізації ідей вихованців» [36].

У межах роботи над проектом діти долучаються до самостійної діяльності в межах вікових рамок. Це важливо для подальшої самореалізації дитини в шкільному житті.

Ще цікавом засобом формування естетичних смаків є наявність екологічних стежинок у закладах дошкільної освіти. Таки стежини виконують пізнавальну, розвивальну, оздоровчу та естетичну функції. Вихователь розробляє маршрут відповідно до мети виховання. Кожного разу збагачується досвід дитини з сприйняття природи як естетичного канона виховного впливу.

«Дошкільникам необхідно надавати знання, які спонукають пізнавати навколишнє середовище у доступній для них формі. Ці знання повинні мати

розвиваюче та виховне значення. Організація систематичних спостережень, праці у природі, найпростіших дослідів розкривають дітям закономірності розвитку живих об'єктів. Обрані форми і методи роботи повинні мати цілісну систему для забезпечення природних знань у дошкільників. За вимогами сьогодення щодо екологічного виховання дітей – прищеплення бережливого ставлення до природи – важливе місце відводиться дослідницькій пошуковій роботі. Дітям не слід відразу давати відповідь, а пропонувати самим знайти її» [10, с.26].

Організація екологічних виставок та різноманітних акцій в закладах дошкільної освіти є ще одним засобом формування екологічного світогляду дошкільників. Виставки екологічного характеру допомагають формувати у дітей бачення екологічних проблем, спонукати до природоохоронної діяльності, проводити соціально значущі акції, які сприяють формуванню морально-етичних цінностей малюків. Безумовно в даній діяльності провідна роль відведена дорослому, але дитина набуває досвіду під час спілкування виконання відповідних доручень, виконання ігрових дій тощо.

Продуктивним засобом для формування естетичних смаків дошкільника є дидактичні ігри. В основному це настільні ігри, які передбачають роботу з картками. Естетичне сприйняття тварин, птахів, рослин надає можливість дітям ідентифікувати сприйняття картинки з побаченими варіантами в природі. Тому поліграфічні вимоги до такого роду роздаткового матеріалу мають бути жорсткими. Наприклад, вихователь пропонує класифікувати зображення творинок за відповідними признаками. Дитина розміщує картинку і пояснює чому так зробила. Вихователь може запитати, за якими ознаками дитина розмістила тварин, які намалбовані на картках. «Після того, як дитина справилася із завданням, педагог пропонує йому вибрати два зображення тварин, три зображення птахів і три зображення комах і потім відповісти на наступні питання відповідно до вибраних картинок: «Як називається тварина (птах, комаха)? Що ти можеш розповісти про нього? Твоє відношення до них» [34].

Ще один потужний засіб, це народні традиції. «Відтворення українського звичаю толоки: учасниками цього обряду можуть бути вихователі і вихованці старшої групи; а молодші діти з інтересом будуть спостерігати за всім. Присутні дізнаються, що раніше основним харчовим продуктом жителів України була кукурудза. З неї випікали коржі – малаї, варили кулешу, готували й інші поживні страви. Кукурудзи сіяли багато і збирали великі урожаї, тож качани треба було вчасно облущити, щоб змолоти зерно на крупи і борошно й заготувати на зиму. Робота ця копітка і односельці допомагали один одному. Спочатку збиралися гуртом в одній хаті: обчищали качани, найкращі лишали на «косу» (до наступної сівби), окремо відкладали кукурудзяні рильця (бо вони є ліками), а потім лушили зерно. Працюючи, жінки співали, розповідали різні цікавості, ділилися секретами господарювання: яке зерно добре на посів, коли його слід кидати в землю» [23 с.35].

Потужним джерелом формування естетичних смаків є народна творчість. Наприклад, «для розвитку точності, влучності та виразності мовлення дошкільнят застосовують вірші-забавлянки. Через поетичну форму цих віршів дитина починає чіткіше розуміти художні образи. Грайливі ситуації, які відображені у них, допомагають дітям сприймати їх легко та весело. Велике значення тут надається емоційному настрою дошкільнят і тому, як вихователь зуміє подати указаний матеріал. Найкращими темами для сприймання малюками будуть людські стосунки, світ природи та інтереси» [5, с. 7].

Наприклад, можна проводити такі заняття, де діти усвідомлюють красу кожного місяця як пори року. «Тема: «Чим березень поміж братами славен». Мета: продовжувати знайомити дітей з причинно-наслідковими явищами в природі, зокрема, місяця березня. Навчати дітей аналізувати, систематизувати ці явища, робити узагальнення шляхом запитань, порівнянь, пригадувань. Розвивати у дітей пам'ять, логічне мислення, свідоме

сприймання, довільну увагу, зв'язне мовлення. Виховувати інтерес і любов до природи, бажання берегти її і примножувати її багатства» [6, с.11].

Цікавим прийомом роботи є відгадування загадок. Така робота активізує пізнавальну активність малюків, їх спостережливість, опору на попередній досвід. Також відгадування загадок збагачує словниковий запас дитини, навчає дітей будувати доказову базу відгадок.

У дослідженні наведено спробу довести, що виокремлені засоби формування естетичних смаків дітей дошкільного віку впливають на розвиток естетичної сфери, дозволяють сформувати естетичну культуру.

2.3. Аналіз результатів ефективності використання засобів формування естетичних смаків дітей дошкільного віку

Відповідно до мети дослідження нами виокремлено необхідність розробки критеріїв набуття якості розвитку естетичних смаків старших дошкільників. Спостереження з проблеми розвитку естетичних смаків засобами природи було організовано відповідно до предмету дослідження.

Для розуміння правильності визначених засабів розвитку дитини нами запозичено критерії сформованості екологічної сфери дошкільника.

«Високий рівень (13 - 15 балів): дитина без особливих зусиль розподіляє представників тваринного світу по видах; аргументує свій вибір. Співвідносить представників фауни з місцем існування. Знає характерні ознаки. Без особливих зусиль, зв'язно і послідовно відповідає на поставлені питання. Виявляє цікавість і емоційно виражає своє відношення до тваринам, птахам і комахам.

Середній рівень (8 - 12 балів): дитина іноді припускається незначних помилок при розподілі представників тваринного світу по видах. Не завжди аргументує свій вибір. В основному співвідносить представників фауни з місцем існування. Знає характерні ознаки, але іноді допускає неточності у відповідях. На поставлені питання відповідає послідовно, але іноді відповіді

бувають дуже короткими. Виявляє цікавість і емоційно виражає своє відношення до тваринам, птахам і комахам.

Низький рівень (5 - 7 балів): дитина часто припускається помилок при розподілі представників тваринного світу по видах. Не завжди аргументує свій вибір. Не завжди співвідносить представників фауни з місцем існування. Важко назвати характерні ознаки. На поставлені питання відповідати важко, а якщо і відповідає, то в основному невірно. Не виявляє цікавості і не виражає своє відношення до тваринам, птахам і комахам» [21; 24].

У таблиці 2.1. наведено аналіз дитячих відповідей. За результати можна зробити висновки про сформованість у них екологічних знань які сприяють розвитку естетичних смаків. (табл. 2.1).

Таблиця 2.1.

Показники сформованості екологічних знань у дошкільників на констатувальному етапі експерименту, %

Група	Рівні:		
	низький	середній	високий
1 група	15,5	75,2	9,3
2 група	16,3	75,5	8,2

Як бачимо на попередньому зрізі показники в групах практично однакові.

Однак після запровадження на заняттях, під час прогулянок, окремих бесід з старшими дошкільниками було з'ясовано, що емоційне сприйняття природи вплинуло на усвідомлення прекрасного на особистість дитини. Узагальнено результати у діаграмі (Рисунок 2.3.)

Рисунок 2.3. Якість впливу знань про природу на розвиток естетичного смаку старших дошкільників

Результати свідчать про те, що для 16% дошкільників є складним сприйняття навколишнього. Однак середній показник говорить про правильність вибраних природних засобів формування естетичних смаків старших дошкільників.

9 % дітей виказали високий рівень естетичного сприймання природи. Таке усвідомлення ґрунтується на розумінні залежностей, які існували і існують у природі, впливу людської діяльності на неї і необхідність дбайливого ставлення до її об'єктів.

Співвідношення результатів, отриманих до і після проведеного спостереження дало змогу зробити висновки щодо стійкої тенденції до підвищення рівня знань щодо екологічного довкілля, уміння екологічно доцільного поведіння дітей у природному середовищі та якості естетичного сприйняття природи різними засобами.

Результати дослідження засвідчують, що використання системи педагогічного впливу допомагає дітям покращити ставлення до природного довкілля, розвинути їхні естетичні смаки.

ВИСНОВКИ

У ході написання магістерської роботи нами було розкрито актуальність теми, яка полягає в досягненні нових світоглядних орієнтирів та вирішенні соціальних завдань, які стоять нині перед людством, актуалізують проблему ставлення дитини до природи, корекції ціннісних орієнтацій та утвердження гуманістичних соціально-моральних позицій щодо використання природи суспільством.

Проаналізовано стан екологічного виховання у дошкільному закладі та, відповідно до мети дослідження, виконано поставлені завдання дослідження: проаналізовано сутність поняття «формування естетичних смаків дошкільників засобами природи»; визначено критерії та принципи; розроблено та експериментально перевірено засоби.

Також, в дослідженні обґрунтовано сутність поняття «формування естетичних смаків дошкільників засобами природи» в розрізі вікових особливостей дошкільників, визначено кількісні та якісні характеристики ставлення їх до природи.

Аналіз літератури дозволив осмислити основні дефініції досліджувальної проблеми, зокрема «екологічне виховання», «естетичні смаки». З'ясовано, що «екологічне виховання це не тільки надання відповідних знань, а й спрямування на усвідомлення екологічної цінності природного середовища у єдності його з людиною. Таке усвідомлення ґрунтується на розумінні залежностей, які існували і існують у природі, впливу людської діяльності на неї і необхідність дбайливого ставлення до її об'єктів» [17].

Сформованість основ естетичних смаків відбувається в дошкільному віці дуже повільно. Дитина набувається художньо-естетичного досвіду відповідно до чого можна говорити про наявність естетичного смаку малюка. Естетичний вкус передбачає індивідуальне сприйняття навколишнього

середовища. Природні засоби допомагають розвиватися естетичному смаку дітей у системі неперервного розвитку.

У роботі обґрунтовано засоби формування естетичних смаків в природному середовищі. Це екскурсії, ранкові зустрічі, проектна діяльність, дидактичні ігри, стежинки здоров'я тощо.

Результати дослідження засвідчили позитивний вплив екологічної освіти, зокрема конкретних засобів природи на формування естетичних смаків старших дошкільників. З'ясовано: тільки в логічному поєднанні естетичного і екологічного напрямів формується всебічний розвиток особистості дошкільника.

Щоб реалізувати таке поєднання вихователям слід спрямовувати свою діяльність на своєчасне коригування досягнень старших дошкільників, проводити пропедевтичну роботу з метою перспективн навчання пв початковій школі. А також підбирати адекватні віковим показникам засоби формування емоційно-ціннісної сфери дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бех І.Д. Виховання особистості / Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади : [наук. видання у 2-х кн.] / І. Д. Бех. – К.: Либі'дь, 2003. – Кн. 1. – 280 с.
2. Беленька Г. В. Науменко Т. С., Половіна О. В. Дошкільнятам про світ природи: методичний посібник для вихователів дітей дошкільного віку. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2013. 115с.
3. Лучич М. Дітям про природу / М. Лучич. – Львів : Світ, 2011. – С. 39-49.
4. Дубина І.А. Світ незвичайних відкриттів / І.А. Дубина, Л.О. Малишева // Бібліотечка вихователя дитячого садка. – 2013. – № 19-20. – С. 18–30.
5. Єнгалічева І. Мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку засобами малого жанрового фольклору / І. Єнгалічева. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/50/13.pdf
6. Заярна О. Мешканці лісу / Оксана Заярна // Дитячий садок. – 2010. – № 4. – С. 9–14.
7. Любарова В. Подорож веселкою до раю / В. Любарова // Дошкілля. – 2012. – № 4. – С. 28–30.
8. Маршицька В.В. Виховання емоційно-ціннісного ставлення до природи у дітей старшого дошкільного віку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. «Дошкільна педагогіка» / В. В. Маршицька. – К., 2003. — 20 с.
9. Маршицька В.В. Захищені законом //Дошкільне виховання. – 2000. - №3. – 12 – 14 с.

10. Маршицька В.В. Лісові ігри //Дошкільне виховання. – 2000. - №10. – 20 – 21 с.
11. Маршицька В.В. Природа відкриває свої таємниці //Дошкільне виховання. – 1999. - № 7. – 14 – 15 с.
12. Машовець М. Зима розважає і навчає// Дошкільне виховання.-1999.-№2, 16-17 с.
13. 29. Молчанова І. Технологія ознайомлення дошкільників з явищами неживої природи / І. Молчанова // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2011. – № 6. – С. 25–32.
14. 30. Носачова Т. Екологічне виховання дітей старшого дошкільного віку / Т. Носачова // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2011. – № 6. – С. 13–24.
15. Паламарчук Л. Формування художньо-естетичної компетенції дітей дошкільного віку / Л. Паламарчук. – Запоріжжя : ЛППС, 2002. – 112 с.
16. Сухомлинський В. Серце віддаю дітям : [4-е вид.] / В. Сухомлинський. – К. : Рад.школа, 1973. – 288 с.
17. Плохій З. П. Виховання екологічної культури дошкільників: [метод. посіб.]/ З. П. Плохій. – К.: Ред. журн. «Дошкільне виховання», 2002. – 173 с.
18. Половіна О.А. Мистецтво як джерело формування естетичних вражень дошкільників // Науково-дослідна діяльність молодих вчених: особливості підготовки майбутнього вчителя: Матеріали звітної науково-практичної конференції 19-20 травня 2003 р. / Укл.: П.В.Дмитренко, Л.Л.Макаренко, І.О.Нікуліна. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2003. – 205–211 с.
19. Половіна О.А. Психологічні особливості формування у старших дошкільників естетичного ставлення до природи // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Пед. науки). – № 1. – Бердянськ: БДПУ, 2005. – 45–51 с.
20. Половіна О.А. Формування у старших дошкільників естетичного ставлення до природи засобами ознайомлення з пейзажним живописом // Наука і сучасність: Збірник наукових праць Національного педагогічного

університету імені М.П.Драгоманова. – Том 58. – К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2007. – 89–101 с.

21. Роганова М.В. Педагогічні умови формування у дошкільників ціннісно-естетичного ставлення до природи засобами мистецтва // Гуманізація навчально-виховного процесу/ Збірник наукових праць. - Вип. ІХ. - Слов'янськ: Видавничий центр СДП, 2000. - 138-147 с.

22. Савінова Г.С. Використання ігрових навчальних ситуацій в екологічному вихованні дошкільнят / Г.С. Савінова // Дошкільний навчальний заклад. – 2011. – № 9. – С. 2–6.

23. Тищенко Т.І. Маленькі екологи (Гурткова робота) / Т. Тищенко // Бібліотечка вихователя дитячого садка. – 2012. – № 21-22. – С. 65–81.

24. Яришева Н. Ф. Методика ознайомлення дітей дошкільного віку з природою / Н. Ф. Яришева. – К. : Вища школа, 2006. – 195 с.

25. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-19290-01#Text>

26.

<http://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/6324/1/%D0%95%D0%9A%D0%9E%20%D0%9E%D0%A1%D0%92%D0%86%D0%A2%D0%90%20%20%D0%B4%D0%BD%D0%B7%202.pdf>

27. <https://www.twirpx.com/file/703031/>

28.

<http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/3506/1/%D0%A4%D0%BE%D1%80%D0%BC%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B5%D0%BC%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE-%D1%86%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%96%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B4%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D1%96%D0%BB%D0%BB%D1%8F%20%D1%83%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%80%D1%88%D0%B8%D1>

[%85%20%D0%B4%D0%BE%D1%88%D0%BA%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D1%96%D0%B2.pdf](#)

29. <https://www.twirpx.com/file/1231526/>

30.

https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/24398/1/N_Oshurkevych_NDLOSV_2018_1-2_PPTP.pdf

31.

https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/2/visnuk_26.pdf

32. <http://www.zakinppo.org.ua/2010-06-02-07-15-08/2010-06-02-11-18-51/244-2010-09-16-04-23-44>

33. <https://www.bestreferat.ru/referat-107409.html>

34. <https://bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2021/04/4.-Liubit-pryrodu.pdf>

35. <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/9.2/27.pdf>

36.

[http://sadi-](http://sadi-marinka.in.ua/2018/11/20/%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F-%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%96%D0%B2-%D1%8F%D0%BA-%D0%B2%D0%B0%D0%B6%D0%BB/)

[marinka.in.ua/2018/11/20/%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F-%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%96%D0%B2-%D1%8F%D0%BA-%D0%B2%D0%B0%D0%B6%D0%BB/](http://sadi-marinka.in.ua/2018/11/20/%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F-%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%96%D0%B2-%D1%8F%D0%BA-%D0%B2%D0%B0%D0%B6%D0%BB/)

ДОДАТКИ

Додаток А

Контрольна група дітей старшого дошкільного віку «Калинка»

Група «Калинка»	Рівні		
	низький	середній	високий
Бесарабенко С.		+	
Барац Т.	+		
Гриняц О.		+	
Гордей Р.			+
Грабненко Д.		+	
Дяча Я.		+	
Дубина П.			+
Заєць М.		+	
Кривленко Т.	+		
Курявцев Д.		+	
Копов Д.	+		
Лиса М.	+		
Марус П.		+	
Мілляр В.		+	
Обухів С.		+	
Оніщенко Т.		+	
Пац Д.		+	
Пепко Т.	+		
Романченко Є.		+	
Ромашка В.		+	
Середа Д.		+	
Скопик Р.	+		

Додаток Б

Експериментальна група дітей старшого дошкільного віку «Сонечко»

Група «Сонечко»	Рівні		
	низький	середній	високий
Абаб'єва В.			+
Білоус К.	+		
Гончар О.	+		
Гордієнко Р.		+	
Діденко Д.			+
Домненко В.		+	
Дорошенко П.	+		
Зімниця Т.		+	
Кириленко Т.		+	
Сомальська В.	+		
Скрипник О.	+		
Тимошенко А.		+	
Царенко М.		+	
Цьова Д.		+	
Цьова М.	+		
Циганська Л.	+		
Шкурка П.		+	
Шевченко В.		+	
Шевченко С.		+	
Олійник Д.		+	
Шмоненко Л.		+	
Шломак К.		+	

Додаток В

«Світ навколо нас – і я його частинка».

Еколого – психо – педагогічний тренінг.

Заняття 1.

Вступ. Дорогі діти! Чи знаєте ви, який чудовий світ живої природи і яке добре життя в людини, яка живе в гармонії з нею (природою). Від нас із вами залежить те, щоб вода, повітря, ліс і земля залишилися чистими, справжніми джерелами існування. Ми отримуємо задоволення, коли дивимося по телевізору чудові екологічні фільми (наприклад, «Одісеї» Ж.І.Кусто) або передачі про живу природу (наприклад, на каналі «Дискавері»). Ще більше задоволення ми отримуємо від спілкування з природою: від взаємодії з рослинами, тваринами, природними стихіями і явищами (водою, сонцем, повітрям, землею) і обов'язково з іншими людьми і самим собою, тому що ми— теж частина природи.

Вчитися екологічній грамотності — це значить знати середовище свого існування, співчувати, розуміти і діяти так, щоб не зашкодити нічому і нікому в царстві природи, берегти і збагачувати її.

Один з найголовніших законів природи: «Все взаємопов'язане». Для того, щоб ми з вами досягли успіху в нашій справі, слід домовитися про правила поведінки на заняттях, яких будуть дотримуватися всі.

Правила поведінки на заняттях

- щирість і довіра в спілкуванні;
- активна участь всіх учасників;
- говорити по черзі й тільки про себе, про свої почуття;
- якщо щось незрозуміло, запитувати тренера;
- поважати того, хто говорить, не перебивати.

Список правил можна продовжити. Кожне правило необхідно обговорити, діти можуть самі запропонувати доповнення до правил. Після голосування прийняті правила стають законом для групи.

Розминка-гра «30 секунд»

Кожній дитині дається 30 секунд, протягом яких вона може сказати все, що захоче. Основне завдання вправи: навчити уважно слухати один одного, не перебиваючи того, хто говорить.

Гра «Асоціації»

Ви пропонуєте слово - стимул і демонструєте його наочний зразок. Наприклад, слова: дерево, море, річка, ліс, повітря, людина, повінь і т.д.

Називаючи слово «дерево» — показуєте його на малюнку, малюєте на дошці, чи демонструєте на відеоматеріалі і просите дітей по черзі говорити все, що спаде на думку, доки вона дивиться на дерево.

Етюд «Квітка»

Всі діти присідають на носочки, опускають голови і уявляють себе насінинкою, з якої може вирости квітка. Отож, дітки уважно слухають та імітують пантомімою всі слова.

«Теплий промінчик упав на землю й зігрів у ній зернятко. З насіннячка виріс паросток. А з паростка виросла чудова квітка. Ніжитья квітка на сонці, підставляє теплу і світлу кожну свою пелюстку, повертаючи свою голівку слідом за сонцем».

Гра «4 стихії»

Чотири стихії — це земля, вода, повітря, вогонь. Землю ми будемо показувати так: присідаємо, опускаємо руки вниз і торкаємося підлоги (землі). Воду ми будемо показувати так: простягаємо руки вперед і плавно їх опускаємо і піднімаємо перед собою. Повітря ми будемо показувати так: виконуємо кругові рухи руками перед собою.

Хід гри:

Ви називаєте одну із стихій, а всі інші показують цю стихію руками. Кожен з дітей може бути в ролі ведучого.

Перегляд фільму про живу природу (10 хв). Обговорення того, що найбільше сподобалося.

Арт-терапевтична техніка «Фарби природи»

На аркуші паперу дітям пропонується відтворити всі кольори, які вони бачили в природі, і розмістити їх в будь-якому порядку (використовувати бажано не олівці і фломастери, а фарби і пензлик).

Після малювання кожна дитина розповідає про свій малюнок.

Ведучий:

— Як ви себе відчуваєте? Що вам найбільше сподобалося на занятті?

Додаток Г

Заняття 2.

Інформаційний блок. Природа надихає багатьох людей на творчість. Справжня людина береже її — не ламати гілочки на деревах і кущах, не рвати свіжі квіти, не руйнувати домівки тваринок і комах (мурашники, нірки, гнізда), не смітити у лісі, на полі, у горах, не вживати шкідливих рослин.

Завдання «Намалювати музику»

Прослухайте музичний твір П.Чайковського «Пори року» (або інший твір) із заплющеними очима. Зафіксуйте кольори і образи, які виникли у вас в уяві. Відкрийте очі і намалюйте все, що бачили на папері.

Вправа - натуралізація

Натуралізація — це схильність до зіставлення, порівняння, ідентифікації соціального і духовного життя з явищами природи, наприклад, наші мами і тата часто нас називають: «ясне сонечко»; «гарна, як квіточка»; «швидкий, як вітер».

Такі алегорії підтверджують, що люди і явища природи поєднані між собою і залежать один від одного. Наші батьки, діди і прадіди завжди з великою повагою ставилися до природи, поважали її і описували у народній творчості у вигляді приказок, прислів'їв, повірок.

— Як вас називають ваші близькі?

— Згадайте ласкаві слова-порівняння вас з природою.

Вправа «Поясни приказку»

Напишіть приказки на великому аркуші паперу. Прочитайте їх і зверніться до дітей, щоб вони розказали, як вони розуміють приказки. Виберіть найцікавіші для вас приказки.

1. Люди раді літу, а бджоли — цвіту.
2. Не нагодує земля — нагодує вода.
3. Учителя і дерево пізнають плодами.
4. Забув віл, як телям був.
- 5.1 пастух б'є, що не туди йде.
6. З великої хмари малий дощ буває.
7. Як корова язиком злизала.
8. Зник, як камінь у воду.
9. Вперся, як бик (цап).
10. На сонці тепло, біля матері добре.
11. Сестра з сестрою — як риба з водою.
12. Під лежачий камінь вода не тече.
13. Тоді це буде, як у полі рак свисне.
14. Сила воляча, а розум курячий.

Арт - терапевтична техніка «Земля — повітря»

Підготуйте стандартний аркуш паперу (для індивідуальної роботи А4). За допомогою дуги розділіть простір паперу на екосферу землі (внизу) і екосферу повітряного простору. Земля і повітря — найважливіші категорії життєвого середовища. Завдяки повітрю ми дихаємо — а дихаємо значить живемо, завдяки землі ми маємо їжу (яка в ній росте) та інші засоби існування. Чим чистіше повітря, тим нам легше дихати — найчистіше повітря у лісі, у горах, де ніщо його не забруднює. Чим чистіша земля, тим корисніші овочі, фрукти, пшениця, інші рослини.

Візьміть 8 кольорових фломастерів (або 8 кольорових фарб): сірого, темно-синього, зеленого, жовтогарячого, жовтого, фіолетового, коричневого, чорного. Виберіть із них ті кольори, які найбільше підходять для змістового заповнення (зафарбування) ділянки екосфери Земля. Зафарбуйте цю ділянку.

Потім з решти кольорів виберіть необхідні для змістового заповнення (зафарбування) екосфери «Повітря». Замалюйте цю ділянку.

Після виконаної роботи опишіть свої враження від роботи. Що вам в ній подобається? Спробуй пояснити, що означає кожен використаний колір у кожній екосфері.

Отриманий малюнок також можна використати як інформацію про загальний психофункціональний тонус особистості (психологічний тест Лютера).

Завершення заняття відбувається у колі:

— Як ви себе почуваете? Що вам найбільше сподобалось сьогодні на занятті? Як ви любите природу?

Додаток Д

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПРАЦІВНИКА
ХЕРСОНЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Новікова Вікторія Петрівна УСВІДОМЛЮЮ, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

- ЗАЯВЛЯЮ**, що у своїй освітній, науковій та інших видах діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:
- дотримуватися:
    - вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
    - принципів та правил академічної доброчесності;
    - нульової толерантності до академічного плагіату;
    - моральних норм та правил етичної поведінки;
    - толерантного ставлення до інших;
    - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
  - надавати згоду на безпосередню перевірку власних наукових, навчальних, навчально-методичних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
  - надавати достовірну інформацію про методики й результати досліджень, джерела використаної інформації та власну науково-педагогічну (творчу) діяльність;
  - контролювати дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти;
  - об'єктивно й неупереджено оцінювати результати навчання здобувачів вищої освіти;
  - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
  - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
  - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
  - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
  - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
  - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
  - відповідально ставитися до своїх функційних обов'язків;
  - запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в різних видах діяльності;
  - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, фабрикацією;
  - не підроблювати документи;
  - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників університету;
  - не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
  - не залювати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
  - не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності студентів та/або працівників;
  - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
  - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягти власних корисних цілей;
  - не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

20.10.2021 р.
(дата)

(підпис)

Вікторія Новікова
(ім'я, прізвище)